

Baker Tilly Berk N.V.
BDO Accountants & Belastingadviseurs B.V.
Deloitte Accountants B.V.
Ernst & Young LLP
KPMG Accountants N.V.
Mazars Paardekooper Hoffman Accountants N.V.
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Kopie aan:

Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (“**NBA**”)

Den Haag: 25 januari 2016
Referentie: 2016 001 PK DT GK
Betreft : Aandeelhoudersvergaderingenseizoen 2016 en de verwachte bijdrage van de accountant

Geachte dames en heren,

De Vereniging van Effectenbezitters (“**VEB**”) vraagt graag uw aandacht voor het volgende.

In 2013, 2014 en 2015 stuurden wij aan de grote accountantskantoren een brief met het verzoek tijdens de algemene vergadering (“**AvA**”) meer uitleg te geven over hun controlewerkzaamheden en bevindingen. Tijdens de daaropvolgende **AvA**-seizoenen is gebleken dat accountants (desgevraagd) meer uitleg hebben gegeven dan voorheen. Ook hebben veel accountantskantoren in 2014 en 2015 een uitgebreide controleverklaring verstrekt. Al met al is dit een positieve ontwikkeling.

De **VEB** hoopt en verwacht dat accountants en beursvennootschappen bereid zijn deze positieve lijn in 2016 door te trekken.

Met het oog op de jaarrekening en het jaarverslag over 2015 en de daaropvolgende **AvA** berichten wij u graag over hetgeen de **VEB** van de accountants in 2016 verwacht, bijvoorbeeld op gebied van toelichting in de uitgebreide controleverklaring. Ook meldt de **VEB** in deze brief enkele punten die wij voornemens zijn aan de orde te stellen tijdens het **AvA**-seizoen 2016.

De **VEB** heeft geconstateerd dat accountantsorganisaties aan de slag zijn gegaan met de verbetermaatregelen uit het rapport ‘In het publiek belang’ uit 2014. De **VEB** hoopt dat de rapportages van de AFM in de toekomst ook daadwerkelijke verbeteringen laten zien. Voorts hoopt de **VEB** dat accountantsorganisaties de Monitoring Commissie Accountancy de ruimte geven om de implementatie van de verbetermaatregelen adequaat te toetsen en, zo nodig, aanvullende verbeteringen voor te stellen.

1. Algemeen standpunt VEB in accountancydiscussie

Zoals de afgelopen jaren is gebleken heeft de accountant een duidelijke publieke taak ter ondersteuning van het vertrouwen in de financiële markten.

De accountant is door de wetgever aangewezen om de jaarrekening te onderzoeken en juist door zijn kennis en ervaring bij uitstek geschikt het management van ondernemingen kritisch te toetsen. In ieder geval waar het gaat om de correcte toepassing van de financiële verslaggevingstandaarden maar in toenemende mate ook daarbuiten zoals de bredere discussie over *integrated reporting* aantoont. Stakeholders verwachten van de accountant dat hij deze rol op zich neemt.

2. Het audit proces

De VEB wenst meer inzicht in het auditproces en de scope van het onderzoek. Daarbij kan gedacht worden aan een nadere toelichting in de uitgebreide controleverklaring ten aanzien van de volgende onderwerpen:

(i) Materialiteit

De VEB acht het in het belang van de gebruiker van de jaarrekening geïnformeerd te worden over de gehanteerde materialiteitsdrempel(s) op groepsniveau voor de jaarrekeningcontrole.

Het gaat om antwoorden op vragen als: wat zijn de gehanteerde materialiteitsdrempels op divisieniveau geweest? Welke bedrijfsspecifieke redenen lagen ten grondslag aan de gekozen materialiteitsdrempel? Welke kwalitatieve factoren heeft de accountant in zijn oordeel betrokken om te komen tot de kwantitatieve materialiteitsdrempel(s)?

De VEB verneemt graag of de materialiteit gedurende de controle is aangepast? Indien een materialiteitsdrempel is gewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar, om welke reden is dat gebeurd?

Als de accountant tijdens zijn controlewerkzaamheden afwijkingen (misstatements) heeft geïdentificeerd die de met de raad van commissarissen ("RvC") overeengekomen drempel overschrijden; is dat zonder twijfel relevant voor de aandeelhoudervergadering. Graag vernemen wij dan op welke zaken deze afwijkingen betrekking hadden?

Heeft de accountant ook afwijkingen geïdentificeerd - en met de RvC besproken - die de afgesproken drempelwaarde niet haalden, maar wel door de accountant als relevant zijn beoordeeld? Zo ja, op welke zaken hadden deze afwijkingen betrekking?

(ii) Reikwijdte/scope van de controle

Aandeelhouders wensen meer informatie over de bedrijfsspecifieke gronden die van invloed zijn op de reikwijdte van de controle.

Is met betrekking tot het meest recente verslagjaar een wijziging ten opzichte van het voorgaande jaar doorgevoerd in de reikwijdte van de controle? Zo ja, op welke wijze precies

en om welke reden(en)? Heeft bij de meest recente jaarrekeningcontrole een tussentijdse aanpassing in de reikwijdte plaatsgevonden? Zo ja, waarom is dat gebeurd en op welke wijze?

Om de controle op waarde te schatten is het relevant, welke buitenlandse dochterondernemingen / vestigingen door de accountant in de controle zijn betrokken en hoe het selectieproces binnen de auditscope is toegepast.

Om een oordeel te krijgen over de inhoud van de controle vernemen wij graag welke specialisten (van hetzelfde kantoor of extern) door de accountant zijn ingeschakeld, bijvoorbeeld: waarderingsexperts, forensisch accountants, belastingdeskundigen, treasury- of pensioenexperts.

Heeft de accountant tijdens de jaarrekeningcontrole het vaktechnisch bureau ingeschakeld? Zo ja, ten aanzien van welke kwesties?

(iii) Opgvolging management letter

Voor de gebruiker van de jaarrekening is het relevant om geïnformeerd te worden door de accountant over de mate waarin het management en RvC opvolging hebben gegeven aan de aanbevelingen in de management letter van het voorgaande jaar.

3. De Key Audit Matters in de uitgebreide controleverklaring

(i) algemeen

De VEB wordt graag geïnformeerd door de accountant op basis van welke bedrijfsspecifieke redenen de *key audit matters* tot stand zijn gekomen. De VEB verneemt graag de verklaring als sprake is van andere *key audit matters* in vergelijking met het voorgaande jaar.

Voor beleggers is het relevant te weten waarom de accountant bepaalde *key audit matters* toelicht. Voorts vernemen beleggers graag de bevinding van de accountant terzake van de omschreven *key audit matters*.

(ii) Fraude

Voor de VEB kwalificeren fraudeonderzoeken als kwesties die in beginsel in de *key audit matters* dienen te worden toegelicht. Voor aandeelhouders is het relevant om te weten of de accountant tijdens de controle is gestuit op fraude, onregelmatigheden of integriteitsinbreuken bij de vennootschap. Zijn er lopende (forensische of interne) onderzoeken naar dergelijke aangelegenheden?

Tevens wil de VEB weten of de accountant een oordeel heeft gevormd over eventuele lopende fraude onderzoeken. Wat heeft de accountant gedaan op het verkrijgen van comfort over al dan niet lopende fraudekwesties? Heeft de accountant maatregelen beoordeeld die zijn genomen door het management om frauderisico's te mitigeren?

Wat zijn de overwegingen van de accountant geweest om de significante frauderisico's ten aanzien van *Revenue Recognition* en/of *Management Override of Internal Control* wel of niet in de controleverklaring te benoemen?

(iii) overig

Recente voorbeelden¹ doen vermoeden dat de accountant bij een aantal ondernemingen niet al te kritisch is geweest in zijn oordeel over de continuïteit (in de uitgebreide controleverklaring). Ook dit zal een aandachtspunt zijn voor de VEB.

4. IT-risico's in de jaarrekening (de gevaren van cyber security)

De werking van IT-systemen in het algemeen en in het bijzonder binnen de risico- en controlesystemen verdient in toenemende mate speciale aandacht. Cybercriminaliteit is aan de orde van de dag. Niet voor niets hoort cyber security hoog op de agenda bij alle beursvennootschappen te staan. De VEB zal de accountant vragen of de betreffende vennootschap naar mening van de accountant een bovenmatig IT-risico heeft.

De VEB verwacht dat de accountant nader toelicht welke op de IT-infrastructuur gerichte werkzaamheden hij heeft verricht.

Andere relevante aandachtspunten zijn:

- (i) Heeft de accountant tekortkomingen geïdentificeerd in de IT-systemen?
- (ii) Op welke wijze heeft het bestuur aan de accountant voldoende comfort gegeven of deze tekortkomingen ter hand worden genomen?
- (iii) Beschikt de onderneming naar de mening van de accountant over adequate contingencyplannen?
- (iv) Welke specifieke controlestappen hadden betrekking op de IT-omgeving. Zijn deze controlestappen aangepast in het licht van de recente ontwikkelingen op gebied van cyber security?²

5. De controle van M&A transacties en de beloofde synergie

Hoewel geen evident onderdeel van de controle van de jaarrekening wenst de VEB dat de accountant kritisch(er) kijkt naar de M&A-transacties van de onderneming en de rapportage daarover in de jaarrekening.

Ondernemingen spiegelen de aandeelhouders in de regel bepaalde synergievoordelen voor alvorens een overname wordt gedaan. Deze verwachtingen en rapportage over behaalde synergievoordelen worden nauwelijks gecontroleerd door de accountant.

De jaarrekening is het moment waarop de onderneming hierover kan rapporteren. In de regel zal dat ook gebeuren, al dan niet in het bestuursverslag. De accountant heeft hier een eigen taak om te controleren of de onderneming adequaat rapporteert. Zowel de onderneming als de accountant zal hier tijdens de aandeelhoudersvergadering op worden aangesproken.

¹ Zie bijvoorbeeld de ongeclausuleerde goedkeurende verklaring bij de Imtech jaarrekening over 2014.

² Zie bijvoorbeeld de inbraak van hackers bij ASML <https://www.asml.com/asml/show.do?ctx=5869&rid=51584>

6. De toepassing van Solvency II (alleen ten aanzien van verzekeraars)

Vanaf 1 januari 2016 is Solvency II van kracht. In de jaarrekening over 2016 zullen verzekeraars in ieder geval op basis van Solvency II dienen te rapporteren. Om een goed beeld te krijgen van de betreffende ondernemingen is het noodzakelijk dat de beursgenoteerde verzekeraars al in de loop van 2016 op basis van Solvency II rapporteren. De VEB zal verzekeraars hiertoe aansporen.

De VEB voorziet hierbij voor de accountant een belangrijke rol. Niet alleen zal de accountant de solvabiliteitsratio's moeten controleren; ook verwachten aandeelhouders dat de accountant kritisch kijkt naar het door de verzekeraar gehanteerde (interne) model op basis waarvan de solvabiliteitsratio's worden vastgesteld.

Het is overigens bekend dat DNB het rekenmodel per verzekeraar beoordeelt. Dit neemt niet weg dat de accountant kritisch naar het gehanteerde (interne) model en de inputvariabelen moet kijken in het belang van deze *key metric* in de verzekeringsbranche.

7. Kennis van deze brief en vragenlijst

De VEB hoopt dat de aangeschreven accountantskantoren en de daarbij aangesloten accountants kennis zullen nemen van deze brief en de daarin opgenomen vragen. Wij rekenen, met uw hulp, op een transparante jaarrekening en jaarverslag en zien uit naar een nog betere rapportage in de jaarrekening alsmede een vruchtbare discussie in de AvA.

Wij zijn gaarne bereid het voorgaande mondeling toe te lichten.

Wij sturen een kopie van deze brief aan alle beursvennootschappen en aan de NBA.

Op verzoek (via gkoster@veb.net) zullen wij u een Engelstalige versie van deze brief sturen.

Vereniging van Effectenbezitters